

děti sextují už na základce

Díky sítím se jednodušeji propojujeme s ostatními lidmi. Odborník na internetovou bezpečnost Martin Kožíšek ale varuje, že tím také otvíráme zadní vrátka ke svému soukromí. Jak se chovat na internetu bezpečně a jak čelit kyberšikaně?

TEXT: BRIGITA ZEMEN, FOTO: JAN MALÝ

Co si vlastně představit pod pojmem kyberšikana?

Definice se pořád mění. Obecně za kyberšikanu označujeme jakékoli chování, které má někoho na internetu uvést do úzkých, nebo se ho snaží dostat do tíživé situace za pomoci moderních technologií. Abychom ale mohli mluvit skutečně o kyberšikaně, musí se to dít opakovaně a dlouhodobě. Takže když mi na internetu někdo napíše, že jsem vůl, tak nejenže může mít někdy pravdu, ale nebude se jednat ani o kyberšikanu. Pokud mě ovšem bude opakovaně pronásledovat a dlouhodobě mi dělat problémy, už se o ni jednat bude.

Jaké problémy mi takový člověk může dělat?

Nejde jen o nadávání na internetu, zesměšňování nebo posílání nějakých hambatých obrázků, projevů kyberšikany je zhruba dvacet a každý rok se objeví nějaký nový. Některé jsou závažnější, jiné poměrně lehce řešitelné – mezi ně patří například intenzivní prozvánění, které je sice velmi nepříjemné, ale dnes už se ho dokážeme jednoduše zbavit tím, že zablokujeme volajícího. I tak bych ale ani tento projev kyberšikany nepodceňoval, protože z intenzivního prozvánění může vzniknout stalking, což je naopak jedna z nejzávažnějších a také třetí nejčastější forma kyberšikany. Přitom je trestná už od roku 2010. Takže u dospělých musíme být opatrní už od začátku, protože i pozvolné projevy mohou velmi rychle vy eskalovat.

Bavíme se o stalkingu pouze v online světě, kdy mi někdo intenzivně projíždí sociální sítě, nebo i offline, tedy že na mě může číhat před mým domem?

U kyberšikany často platí, že v momentě, kdy je někdo šikanován online, je nejspíše šikanován i fyzicky. To stejné platí i u stalkingu. V momentě,

kdy si vás nějaký útočník vyhlídne, bude vás pravděpodobně pronásledovat jak online, tak offline.

Kdo jsou lidé, kteří se stávají obětí kyberšikany?

To je velmi složitá otázka. Záleží, jakým způsobem jsou šikanováni. Pokud se budeme bavit právě o případech, kdy děti kyberšikanují svého spolužáka, většinou to vzniká jako nepovedený žert. Tyto děti zpravidla neodhadnou vážnost situace, a prostě jen pošlou do chatu nebo nahrají na sociální síť nějaký upravený obrázek, aby ostatní pobavily. Většinou zesměšňují nějaký handicap, víru nebo cokoli dalšího, což takové dítě nakonec vyloučí ze skupiny. V dospělosti se vám kyberšikana může stát, protože například někomu nesednete v kolektivu. Často se to děje ze strany jednoho z expartnerů, ale můžete se jí dočkat i od naprosto neznámého člověka, se kterým se setkáte na internetu, a on se rozhodne udělat vám ze života relativně peklo.

Vy sám jste se někdy s něčím takovým setkal?

Ano. V minulosti jsem vedl dvě české sociální sítě Lidé a Spolužáci. V té chvíli je používalo asi dva a půl milionu lidí a spousta z nich mi psala výhrůžné maily, pronásledovala mě, když jsem chodil domů z práce, posílala mi fotky toho, co mám na sobě, psala anonymy mým rodičům a došlo to tak daleko, že jsem to musel řešit přes policii. Kdybych to neudělal, tak upřímně nevím, jak by to v některých situacích mohlo dopadnout. Určitě je proto dobré se bránit.

Dokážete říct, proč se vám to dělo?

Tím důvodem mohlo být cokoli, třeba to, že jsem někomu neschválil fotku, nebo že jsem ho zablokoval. Přičemž chci podtrhnout, že ban jsem

nikdy nikomu nedal za názor nebo za to, co napsal. Blokace se vždy děla na základě například výměny dětské pornografie, prodeje drog a podobně, takže pravděpodobně i proto si mě určité komunity vyhlédly a snažily se mě odstranit právě tou formou, že mi posílaly anonymy do práce. Nejdříve přicházely maily, že mám dluhy a že podvádím manželku, když to nezabralo, tak ze mě udělali homosexuála, když ani to nepomohlo, tak přišly maily, že jsem pedofil. V tomto momentu za mnou přišel šéf, že se mě na to sice úplně nechce ptát, ale že mu chodí poměrně velké množství mailů, a tak by rád slyšel i moji verzi. Až tehdy jsem s hrůzou zjistil, kolik těch mailů vlastně chodí, že to nebyly jednotky, ale desítky. Stejně dopisy chodily dokonce i na adresu mých rodičů, která sice nikde nebyla uvedena, ale člověk, který měl přístup k registru obyvatel, si tyto informace dokázal vytáhnout. Podobně lživé informace se objevovaly i na nejrozličnějších webech typu Wikipedie. Tímhle jsem si procházel asi patnáct let, a teprve až když jsem to začal řešit, nejtěžší projevy, jako pronásledování nebo výhrůžky smrtí, zmizely.

Podařilo se to díky tomu, že jste se obrátil na policii, někoho postavit před soud?

Ano, nicméně ten člověk byl nakonec osvobozen, protože nebyl úplně duševně zdravý.

Kdo jsou lidé, kteří se kyberšikany naopak dopouštějí?

U dětí to většinou začíná tak, že mají nejlepšího kamaráda, se kterým se nějakým způsobem nepohodnou, zradí jeho důvěru, a v tu chvíli je tento bývalý kamarád začne pomlouvat, přivlastňovat si společné přátele, zakládat skupiny, kde toto dítě dehonestují, posílají si na něj vtípky, obrázky, memečka. Dítě se může stát terčem kyberšikany třeba proto, že má dobré známky, je skvělé ve sportu, nebo jeho rodiče mají hodně peněz a ono má hezké a drahé věci. Často se jim ale může stát také jen proto, že si někdo potřebuje dokázat, že je silnější.

A u dospělých lidí?

U dospělých bych mohl vyjmenovat opravdu mnoho kazuistik, kdy si vás někdo vyhlédne třeba jen na základě toho, že vy fandíte Spartě, zatímco on má rád Slavii. Konkrétně vím o případu jednoho důchodce z Chebu, který pronásleduje lidi na základě toho, že fandí Spartě, a dělá jim ze života peklo. Dostal mnoho blokad na různých serverech, ale opakovaně se na ně vrací pod novými

identitami a opravdu mu stačí jen to, abyste dali paleček, že vyhrála Slavie. V tu chvíli dostanete smršť nenávislných zpráv, které nepřijdou jenom vám, ale i vašim blízkým. Jde o velmi zdatného sociálního inženýra, který se ve vašem profilu dokáže pohybovat tak, že z něj zjistí opravdu hodně informací, aby mohl kontaktovat i lidi kolem vás. Je to fakt hodně nepříjemné a doteď si s tím vlastně nikdo neví rady.

Nejlepším řešením, jak na útoky reagovat, je ignorovat je. Jenže to je velmi těžké, protože se chceme obhájit.

Děje se nám kyberšikana častěji od lidí, které známe, nebo od těchto náhodných na internetu?

Stejně jako u zneužívání dětí jsou i v případě kyberšikany častější útoky od lidí z vašeho blízkého okolí. Statisticky jde zhruba o nějakých 60–70 procent. Ve zbylých případech jsou to právě cizí uživatelé, kteří si vás vyhlédnou na základě nějakého parametru, třeba že jste blondatá, úspěšná, nebo že sportujete, tím vyvoláte nějakou jejich obsesi a začnou na vás útočit. U dětí se také agresory dost často stávají právě sociální inženýři, které máme tendenci označovat za predátory.

K sociálním inženýrům se ještě dostaneme, ale předtím mi řekněte, jak na útoky reagovat?

Nejlepším řešením je ignorovat je. Jenže to je také nesmírně těžké, protože máme přirozenou potřebu se obhajovat. Když mě někdo napadne, že mám rád malé děti, nebo že mám dluhy, tak se bráním a snažím se vysvětlit, že to není pravda. Když dítě dostane ultimátum, že má pět minut na to, aby něco udělalo, přirozeně se tu situaci snaží zachránit a s útočníkem mluvit. Bohužel ale v tento moment dělá tu největší chybu. Ve chvíli, kdy se pustíme s agresorem do debaty, se může situace rapidně zhoršit, takže je opravdu nejlepší nereagovat a někomu se svěřit.

Vy jste v mnoha rozhovorech říkal, že pokud se dítě stane obětí kyberšikany, svěří se rodičům jen pouhých dvě procenta. Proč je to číslo tak děsivě nízké?

Když jsme si tento průzkum dělali u dětí, kterým se nic nedělo, měla vůli svěřit se rodičům zhruba polovina z nich. V momentě, kdy se ale dětem skutečně něco takového děje, je pro ně velmi

těžké jít za rodiči a říct jim, že udělaly chybu, že někomu poslaly své intimní fotky, které teď kolují na internetu a někdo je vydírá. Bojí se reakce rodičů a toho, že je zklamou. Je ale potřeba jim neustále vysvětlovat, že jako rodič sice asi nebudete mít radost, ale vždycky vám jde hlavně o to, aby vaše dítě bylo v bezpečí, aby se mu nic zlého nedělo a že se o to postaráte. Ať už tím, že se obrátíte na specializované poradny, nebo i na policii.

60 % dětí provozuje sexting. Mnohdy s ním mají zkušenosti už na prvním stupni základní školy.

Co mám já, jako matka, říkat svému čtrnáctiletému synovi, když jsem si vědoma toho, že je v pubertě a objevuje svoji sexualitu? Je lepší trvat na tom, aby nikdy nikomu neposílal své intimní fotky, nebo počítat s tím, že to stejně dřív nebo později udělá každý a spíš na něj apelovat, aby si ověřil, komu je skutečně posílá a třeba na nich alespoň nebyl vidět jeho obličej?

U sextingu je zkrátka dobré počítat s tím, že si ho děti už vyzkoušely. Statistiky jsou neúprosné a my víme, že 60 % dětí sexting provozuje. Mnohdy s ním mají zkušenosti už na prvním stupni základní školy. Je to obrovský fenomén a druhý největší problém, který řeší Dětské krizové centrum, je to závislost dětí na pornografii. Nejde přitom o tu klasickou, jakou si představíme my dospělí, ale o svoji vlastní. Děti mají skupiny, kde si vyměňují intimní fotky a videa, dokonce se na nich objevují i první náznaky nějakých sexuálních praktik. Ale i když počítám s tím, že děti už za sebou nějakou takovou zkušenost mají a že si intimní fotku už zkusily vyfotit, tak je v tom samozřejmě nepodporuji a snažím se jim vysvětlit, že i když budou někomu opravdu hodně věřit, tak nikdy nemají záruku, že ten člověk neztratí telefon, že se mu nikdo nenabourá do účtu, nebo že se nikdy nemůže stát, že se pohádají, a on se jim pak nebude chtít pomstít.

Z toho, jak to popisujete, mám pocit, že nejbezpečnější způsob, jak se na internetu chovat, je na něm prostě nebýt, nic nepostovat a nejlépe si ani nic nefotit.

To samozřejmě ne, ale je několik zásad, které je dobré dodržovat, což bohužel často neděláme. Typické jsou třeba dovození, které si užíváme a chceme se

s tím pochlubit i na sociálních sítích. Fotíme se už na letišti, na pláži, na hotelu a prakticky tak dáváme celému světu informaci, že nejsme doma. Polovina bytů v Praze se přitom vykrádá na základě sociálního inženýrství ze sítí, kdy si nás někdo vytipuje právě na základě našich příspěvků. Když ještě přidáme informaci, že babička nám půjde v úterý zalít kytky, zloděj ví, že má přijít až ve středu. Projede si fotky z předchozích týdnů, podívá se, jaké máme doma cennosti a jde najisto. Musíme mít na paměti, že na internetu jsou lidé, kteří nás neustále sledují a poslouchají a že tedy není dobré dávat na něj věci, které děláme v reálném čase, ale až s odstupem.

Když se ještě vrátíme k bezpečnosti dětí na sítích, zmiňoval jste pojem „kybergrooming“. Co si pod ním můžeme představit?

Když to hodně zjednoduším, za kybergroomery považujeme lidi, které občas dost neodborně označujeme za predátory. Možná jste viděli film V síti, který se tohoto tématu dotkl. Skutečných kybergroomerů je v Česku stíháno velmi málo. Jde o lidi, kteří děti zneužívají nejen online, ale i fyzicky, a dělají to naprosto důmyslným způsobem – zakládají si falešné účty, tráví spoustu času pohybem na sítích, sledují, jak se děti chovají, vytipovávají si oběti na základě mnoha kritérií a potom je pod nějakou záminkou a pod falešným profilem kontaktují. Stanou se přáteli a kybergroomer s nimi postupně navazuje vztah až do momentu, kdy se setkají osobně. Mnohem více lidí, a jde opravdu o desítky tisíc, chce ale z dítěte „pouze“ dostat intimní materiály. Často přitom nejde o pedofily, ani o lidi, kteří by měli nějakou úchytku, ale prostě o jedince, kteří si chtějí zpestřit svůj sexuální život a zneužívají k tomu čtrnáctileté děti.

Také jste zmínil termín „sociální inženýr“, to je ten stejný člověk, jako kybergroomer?

Sociální inženýr je člověk, který má výborné analytické schopnosti a dokáže na internetu vyhledat opravdu neuvěřitelné množství informací. Umí si velmi dobře vytvořit falešný profil, který prakticky nemáte šanci poznat, protože existuje několik let, má na nich spoustu přátel a spoustu fotek, velmi často vykradených z profilů reálných dětí. Sociální inženýři umí skvěle napodobit styl mluvy dítěte, využívají formu zrcadlení a v dialogu s dítětem opakují to, co chce dítě slyšet. Takže ve chvíli, kdy útočník zjistí, že je dítě ze Zlína, začne se ho vyptávat na konkrétní paní učitelku, kterou si samozřejmě našel na webu školy, tvrdit, že ho také učila a snadno vzbudí důvěru, že je ze

stejně lokality a že mají něco společného. Navíc se tváří, jako by měl stejné problémy, naslouchá, přikyvuje, že se také hádá s tátou, protože mu nedovoluje hrát na počítači, tvrdí, že poslouchá stejné kapely, kouká na stejné seriály a youtubery. Takže si s dítětem přirozeně buduje důvěrný vztah a ono je ochotnější mu po nějaké době poslat citlivé informace nebo intimní fotky.

To je taktika, která vyžaduje spoustu času.

Ano a samozřejmě hodně sociálních inženýrů čas ztrácet nechce, takže často zkusí rovnou větu: „Ahoj, nechceš si vyměnit nahé fotky?“ Smutným faktem je, že dvacet procent dětí na takovou výzvu reaguje kladně. Jde do toho s tím, že také něco dostane. Nejdřív začnou fotkami ve spodním prádle, pak bez něj a po několika dnech si vymění vlastně všechny možné fotografie, v různých polohách nebo s různými praktikami. V tuto chvíli odchází útočník nasycen, že dosáhl toho, co chtěl. Osm procent útočníků, kteří tohle provozují, ale dítě začnou vydírat.

Za jakým účelem?

Chtějí získat nějaké další fotky nebo videa, například s konkrétní sexuální praktikou. Někdy se s obětí také chtějí setkat, aby se takzvaně vykoupla.

Neptejte se dítěte jen na to, jak bylo ve škole, ale také na to, jak bylo na internetu, a nesud'te ho.

Dost často jde ale hlavně o snahu dostat z dětí drsnější materiály než jen nahé fotografie.

I v případech takového vydírání platí, že se rodičům svěří jen dvě procenta dětí, které jsou obětí?

Tyto děti se většinou svěří kamarádům, nebo se odhodlají zavolat například na Linku bezpečí. Za rodiči jich přijde opravu statisticky velmi málo, protože se strašně bojí jejich reakce. Ono je jasné, že pochvalu nedostanou, ale je potřeba si uvědomit, že pokud mě někdo vydírá intimním materiálem, který koluje na internetu, nemůžu to sám zvládnout a je potřeba opravdu zapojit rodiče a policii.

Co mám já, jako rodič, udělat, abych tu šanci, že se mi dítě svěří, co nejvíc zvýšila?

Všechno je to jen a pouze o důvěře mezi rodičem a dítětem, která začíná už tím, jak se doma o internetu bavíte. Kromě toho, že se potomka ptáte,

jak bylo ve škole, je dobré se ho zeptat také na to, jak bylo na internetu. Zajímat se, co na něm dítě dělá, neodsuzovat a nezesměšňovat. Raději se doptejte, proč sleduje právě tohle, co ho na tom zajímá a co baví. Můžete se spolu také podívat na nějaký seriál nebo dokument, který se podobnou problematikou zabývá. Bavte se o tom, co by dělalo vaše dítě, kdyby se mu něco podobného dělo. A zkuste se také dopídit toho, jestli se vaše dítě třeba už s něčím podobným nesetkalo, jestli někoho už nemuselo na síti zablokovat právě proto, že na něj něco podobného zkoušel. Statisticky je pravděpodobné, že dítě má s takovým člověkem už zkušenost za sebou a třeba si to ani neuvědomuje.

Jsou kybergroomeri a sociální inženýři to největší nebezpečí na internetu?

Myslím si, že pokud se to týká dětí, tak rozhodně ano. Zneužití je vražda duše, můžete po něm projít řadou terapií, ale je velmi pravděpodobné, že to někde ve vás zůstane už napořád.

Po sexuálním zneužívání jsou ale dalším ohromným rizikem a současně výzvou dnešní doby takzvané králičí nory.

To je co?

Představte si, že jste si na sociální síti nově založili profil, ona vás nezná, takže se co nejrychleji snaží zjistit, kdo jste. Vyzkouší si na vás sérii různých virálních videí, která fungovala u někoho jiného – motorky, auta, fotbal, zvířátka a začne měřit, jak rychle na takový obsah reagujete, jestli ho sdílíte, komentujete, lajkujete, nebo jestli jste ochotni ho dokoukat až do konce. A když zjistí, že máte rádi zvířátka, ve velmi krátkém čase vám jimi zahltí celou zeď. Zvířátka jsou ze začátku roztomilá, skáčou, hrají si, vás to baví, takže několik desítek minut scrollujete a sociální síť o vás zjistí spoustu informací a podle toho vám začne zobrazovat určité typy reklamy. To největší riziko ale spočívá v tom, že když už vás skotačící zvířátka omrzí, protože už jste jich viděli hodně, začne být síť zmatená. Nechápe, proč nereagujete na to, co jste

dřív nadšeně sdíleli, a ve snaze vás zase zaujmout přitvrdí. Takže vám začne například zobrazovat videa týraných zvířátek a když ani tohle nezabere, sáhne vám do algoritmu, do videí, která třeba ještě nikdo neschválil, a tam taky můžou být ta zvířátka mrtvá, což může mít obrovský vliv na vaši psychiku.

Můžeme se z toho nějak vrátit zase do obsahu veselých zvířátek?

Většinou ne. Efekt takového zobrazování obsahu pak je, že děti se dostanou do králičích nor, kde kolem sebe vidí jen samé úspěšné lidi, kteří jsou bohatí, cestují po celém světě, skvěle vypadají, nemají žádné problémy. Ty děti se najednou dostávají do situací, kdy se srovnávají a padne na ně pocit, že v jejich světě je všechno špatně. Králičí nory se snadno stávají důvodem, proč se děti sebepoškozují.

Dá se s tím něco dělat?

V současné době je v řešení právní úprava evropského nařízení, díky které bychom si mohli sami rozhodnout, jestli chceme, aby nám obsah vybírala sociální síť, nebo jestli si algoritmy vypneme a obsah bude řazen třeba chronologicky. Vy to sice můžete vypnout už teď, ale neumožňují to všechny sítě, je poměrně složité se k tomu proklikat, a navíc vám je některé sociální sítě po nějaké době zase automaticky zapne. To by právě úpravou směrnice, pokud bude schválena, mělo být vyřešené.

Jak se tedy bezpečně chovat na internetu, abychom se nestali obětí sociálního inženýra, ale ani nespadli do žádné králičí nory?

Žádný univerzální návod neexistuje, ale rozhodně bych vám doporučil snažit se o rovnováhu mezi technologiemi a reálným životem. Nainstalovat si třeba nějakou měřicí aplikaci, která nám bude ukazovat, kolikrát za den vezmeme telefon do ruky, a ve chvíli, kdy usoudíme, že už je to moc, zkusit si omezit notifikace. Není potřeba, aby nás telefon upozorňoval na každý mail, na každý komentář nebo lajk na sociální síti. O nic nepřijďme. ■

MARTIN KOŽÍŠEK

Hrozbám uživatelů sociálních sítí se věnuje už od roku 2006. V současné době má na starost projekty v oblasti rizikového chování na internetu ve sdružení CZ.NIC. Je autorem mnoha realizovaných projektů a výukových materiálů, za které obdržel od prezidenta republiky Zlatý záchranářský kříž za výjimečný a kreativní počin k osvětě a vzdělávání v záchranářství.